

mag. I. Vrtačnik
Manager, št.5, 2006

IZGOREVANJE PRI DELU POKURI MILIJARDE DOLARJEV

Vsak neproizvodni delavec, ki zboli za izgorelostjo, švedski Volvo Trucks stane milijon švedskih kron, vodstveni delavec pa štirikrat več.

Po podatkih ameriškega inštituta za varnost in zdravje pri delu National Institute for Occupational Safety and Health imajo v ZDA vsako leto kar 344 milijard dolarjev stroškov zaradi posledic stresa in izgorelosti na delovnem mestu. Tako izgubijo skoraj 300 milijonov delovnih dni na leto. V letih 1998 in 1999 so sodišča v Avstraliji zaposlenim priznala 55 milijonov dolarjev odškodnin za zdravstvene težave, ki so nastale zaradi pritiskov v delovnem okolju. V EU porabimo od tri do štiri odstotke BDP za odpravljanje posledic izgorelosti na delovnem mestu. Samo v Švici znašajo neposredni stroški 4,6 milijarde švicarskih frankov.

Več kot 80 odstotkov bolezni nastane zaradi službe

Ameriško zdravniško združenje, American Medical Association, ugotavlja, da obremenitve in stres na delovnem mestu povzročijo več kot 80 odstotkov bolezni in drugih zdravstvenih težav. Raziskave v Veliki Britaniji in Skandinaviji pa kažejo, da je skoraj 60 odstotkov odsotnosti z dela neposredno povezanih s stresom na delovnem mestu.

Stanje je še bolj črno, če poleg zdravstvenih stroškov upoštevamo tudi stroške, ki nastajajo zaradi zmanjšane storilnosti, absentizma in fluktuacije ter stroške invalidskih upokojitev, ki so lahko končna posledica izgorelosti.

Svetovna zdravstvena organizacija WHO upravičeno opozarja, da postajata depresija in izgorelost na delovnem mestu glavni poklicni bolezni 21. stoletja. Izdala je tudi brošuro s priporočili vladam držav, naj sprejmejo ustrezne zakone za preprečevanje izgorelosti na delovnem mestu.

27 odstotkov Slovencev je izčrpanih

V Sloveniji letni zdravstveni stroški znašajo 80 milijard tolarjev, zaradi bolniške odsotnosti pa izgubimo 13 milijonov delovnih dni. Če upoštevamo evropska razmerja, je več kot polovica teh stroškov in bolniških odsotnosti posledica izgorevanja.

Na Finskem doživlja simptome izgorevanja več kot polovica zaposlenih, sedem odstotkov pa jih je že resno izgorelih. Izgorelost je tudi najpogostejši vzrok invalidskih upokojitev v tej državi. Podobno opažajo tudi v drugih evropskih državah.

Pilotska raziskava, ki smo jo opravili na Inštitutu za razvoj človeških virov, potrjuje, da se stanje v Sloveniji bistveno ne razlikuje od drugih evropskih držav.

Polovica od 225 oseb, ki so sodelovale v raziskavi, kaže znake izgorevanja. Od teh jih ima več kot 27 odstotkov znake prve stopnje (izčrpanosti). Skoraj 15 odstotkov sodelujočih v raziskavi ima simptome preizčrpanosti. Od šest do sedem odstotkov pa jih je v stanju skrajne izčrpanosti ali pa so že doživeli adrenalno izgorelost in so zaradi posledic v dolgotrajnem bolniškem staležu.

Od zmanjšane odpornosti do infarkta in kapi

V prvi in drugi stopnji izgorevanja je imunski sistem precej manj odporen, zato so infekcijske bolezni pri teh osebah pogostejše. Kažejo se tudi pogostejše gastroenterološke in kardiovaskularne težave ter simptomi depresije. To so tudi sicer najpogostejši vzrok bolniške odsotnosti.

V tretji stopnji izgorelosti se težavam prvih dveh stopenj pridružijo še infarkt, možganska kap ali hujši depresivni simptomi, ki pa, podobno kot zmanjšano izločanje kortizola zaradi blokade osi HHS, zahtevajo tudi hospitalizacijo in večmesečno ali tudi večletno zdravljenje.

Vzroke za tako stanje lahko strnemo v nekaj osnovnih skupin:

- Produktivnost in konkurenčnost skušamo povečevati z večjim številom delovnih ur in posledično slabšimi delovnimi pogoji, čeprav študije kažejo, da v rezultatih dela med 40 in 50 urnim delavnikom ni bistvene razlike.
- Tranzicijski procesi (privatizacija, zapiranje delovnih mest, omejevanje socialnih pravic, razslojevanje družbe …) povečujejo občutek negotovosti pri ljudeh. Zaposlovanje je postalo kratkoročno in nezanesljivo, pravila igre napredovanja in odpuščanja ne veljajo več ali se sproti spreminjajo, vzajemna lojalnost med lastniki in zaposlenimi pa se zmanjšuje.
- Čas tranzicije prinaša tudi krizo vrednostnega sistema. Stereotipno slovenske vrednote, kot so pridnost, delavnost in skromnost, zamenjujejo učinkovitost, prodornost in doseganje statusa. Delovna etika je glavna vrednota.
- Sodobna komunikacijska sredstva nas z delovnim mestom povezujejo tudi v prostem času in na dopustu. Ljudje na odgovornih delovnih mestih pravzaprav skoraj nikdar »ne delajo«.

Podjetje zaradi izgorelosti zaposlenih izgubi več, kot pridobi z njihovo povečano produktivnostjo.

V podjetju, v katerem ni ustreznih psiholoških pogojev dela, se:

- povečuje odsotnost z dela,
- povečujejo stroški bolnih, ki jih krijejo podjetja za do 30-dnevne odsotnosti,
- povečujejo stroški nadomestnih delavcev (v Kanadi znašajo okoli deset milijard dolarjev na leto),
- povečuje število nesreč na delovnem mestu zaradi zmanjšane zbranosti in pozornosti (takih nesreč je od 60 do 80 odstotkov),
- povečuje fluktuacija, saj uspešnejši delavci odhajajo v tako delovno okolje, ki jim zagotavlja boljše počutje (40 odstotkov menjav delovnih mest spodbudijo slabi psihološki pogoji dela),
- povečujejo stroški iskanja in usposabljanja novih nadomestnih delavcev (po podatkih podjetja Xerox usposabljanje novega delavca stane povprečno od dva do 13 tisoč dolarjev, pri vodilnem delavcu pa od pol milijona do milijon dolarjev),

- povečuje možnost, da bodo zaradi izgorelosti izgubili najbolj zavzete in najbolj odgovorne delavce.

Zaradi izgorelosti imajo v ZDA za 24 odstotkov več odsotnosti z dela, ti stroški na zaposlenega pa so se s 610 dolarjev v letu 2000 povečali na 755 dolarjev v letu 2001. Švedsko podjetje Volvo Trucks vsak neproizvodni delavec, ki zboli za izgorelostjo, stane milijon švedskih kron, vodstveni delavec pa kar štirikrat več.

Hkrati se pri zaposlenih zmanjšuje zavzetost za delo, s čimer upadeta tudi njihova produktivnost in učinkovitost, torej konkurenčnost. Nasprotno pa ustrezne delovne okoliščine te stroške zmanjšujejo in povečujejo pozitivne pokazatelje.

Visoke odškodnine za ogrožanje zdravja zaposlenih

Podjetja so odgovorna za varovanje zdravja svojih delavcev. Če je to zaradi neustreznih okoliščin ogroženo, jih zaposleni lahko tožijo. Sodna praksa v svetu kaže, da podjetja v takih primerih izplačujejo relativno visoke odškodnine. Te odškodnine so v ZDA povprečno do štirikrat višje od odškodnin pri drugih tožbah, kar devet od desetih tožb pa se uspešno konča za tožečega delavca.

Pred šestimi leti je sodišče na Japonskem nekemu podjetju prvič naložilo izplačilo 90 milijonov jenov odškodnine svojcem zaposlenega, ki je zaradi delovne preobremenjenosti naredil samomor.

Deloholiki niso bolj produktivni

Deloholizem, enega od znakov izgorevanja, nekateri slovenski delodajalci celo pozdravljajo. Marca je eden od njih v neki televizijski oddaji izjavil, da deloholikov ne bi smeli izenačevati z drugimi zasvojenici, ker gre za družbeno koristno zasvojenost. Zato deloholikom tudi ne bi smeli braniti, da delajo toliko, kolikor sami hočejo. Ustvarjali naj bi več kot drugi delavci in s tem prispevali k družbeni blaginji. V resnici pa je deloholizem precej manj produktiven. Podjetje namreč z začasno povečano produktivnostjo na račun preobremenjenosti in izgorelosti dolgoročno več izgubi, kot pridobi.

Koliko pošte lahko raznese mrtev poštar?

Posledice izgorelosti so izguba delovnega mesta in družbenega statusa ter družbena osamitev.

Največjo ceno za izgorevanje in izgorelost plača tisti, ki izgori. Skoraj polovica zaposlenih čuti znake izgorevanja, vsak deseti vodilni delavec pa izgori. Po nemških virih ima sedem odstotkov invalidskih upokojencev hujše znake depresije zaradi izgorelosti. Bolniška odsotnost z dela je zaradi izgorelosti v povprečju dva in pol krat daljša kot pri drugih boleznih.

Povečana bolniška odsotnost, zmanjšana produktivnost, negativen odnos in nemotiviranost za delo, zmanjšana sposobnosti odločanja ter slabši odnos do sodelavcev in strank velikokrat pripeljejo do izgube delovnega mesta, ki je prva posledica izgorelosti.

Druga posledica je izguba družbenega statusa in družbene moči zaradi izgube delovnega mesta. Tretja posledica pa je socialna osamitev. Človek, ki izgoreva in izgori, ne zmore

vzdrževati in obdržati socialnih stikov. Ti se zožijo na najnujnejše, pa še ti so velikokrat odveč.

Posebno ranljivi so podjetniki. Zmanjšana sposobnost odločanja lahko pripelje do napačnih poslovnih odločitev in na koncu do ekonomskega zloma. Dolgotrajna zmanjšana sposobnost ali celo nesposobnost za delo pomeni nezadovoljne naročnike, manj naročil in na koncu ekonomski zlom. Do tega lahko pripelje tudi zmanjšana sposobnost komuniciranja. Če dodamo še depresivne simptome, ki spremljajo izgorevanje in izgorelost, tudi samomori niso izključeni.

Na Japonskem je od tisoč do 1.500 karojisatsujev na leto, kot pravijo samomorom zaradi delovne preobremenjenosti.

Pomanjkljivi podatki o izgorelosti v sloveniji

Na Inštitutu za razvoj človeških virov želimo oblikovati bazo podatkov o razširjenosti izgorelosti v Sloveniji. K sodelovanju želimo povabiti čim več podjetij, dostop do vprašalnikov je možen tudi preko spletne strani www.institut.burnout.si. Zbrani podatki bodo osnova za oblikovanje predlogov dopolnil zakonodaje s področja varstva pri delu skladno s priporočili svetovne zdravstvene organizacije.